

سنجش اعتبار شرکتها

مقدمه

دسترسی سریع به منابع مالی و توزیع عادلانه آن در بخشهای مختلف و فعال اقتصادی زمینه‌ساز رشد و توسعه اقتصادی کشورها می‌باشد که مهمترین مشکل در این زمینه نبود شناخت صحیح اهلیت اعتباری متقاضیان این تسهیلات است که آن نیز بیشتر به دلیل دسترسی مناسب نداشتن به اطلاعات اعتباری آنان بوده است. راه حل برطرف کردن این خلأ اطلاعاتی نیز طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع و یکپارچه سنجش اعتبار و تسهیم اطلاعات اعتباری متقاضیان از طریق تأسیس شرکت‌های سنجش اعتبار است.

این‌گونه شرکت‌ها مهمترین منبع اطلاعات اعتباری گذشته و حال دریافت‌کنندگان بالقوه و بالفعل اعتبار بوده که اطلاعات اعتباری مشتریان را از کلیه نهادهای اعتباری جمع‌آوری، تطبیق و تلفیق نموده و به‌طور یکپارچه نگهداری می‌کنند. با ایجاد بانک‌های اطلاعاتی یکپارچه، دسترسی به اطلاعات اعتباری متقاضیان دریافت وام از مؤسسات مالی آسانتر شده و از سوی دیگر رتبه‌بندی اعتبار آنان شفافتر و ساده‌تر می‌شود.

ایجاد شرکت‌های سنجش اعتبار نیاز نهادهای اعتباری و مالی را به دریافت وثیقه کم‌رنجتر می‌کند. در واقع اگر خواهنده اعتبار از رفتار اعتباری مناسبی در گذشته برخوردار بوده و در نتیجه از امتیاز اعتباری بالایی برخوردار باشد، بانکها و نهادهای اعطاکنده اعتبار با استناد به این امر، که نوعی وثیقه نامشهود است و بدون دریافت وثیقه‌ای درخور توجه، اعتبار را در اختیارش می‌گذارند.

بنابراین در نظام سنجش اعتبار، اهلیت و شایستگی افراد که ناشی از عملکرد و رفتار آنان در گذشته است، ملاک بهره‌مند شدن، و استفاده آنان از اعتبارات و خدمات مالی است. درحالی که در نظام‌های سنتی فقط بر توانمندی و استطاعت مالی خواهندگان تکیه می‌شود.

بر اساس مطالعه بانک جهانی، استقرار نظام سنجش اعتبار به طور متوسط ۳۰ درصد مطالبات معوق نظام بانکی کشورها را کاهش می‌دهد، چون مانع از این می‌شود که اشخاصی بیش از توان و ظرفیت خود از امکانات استفاده کنند و در نتیجه نتوانند به‌موقع تعهدات خود را ایفا کنند.

دکتر شهناز مشایخ
حمیده جهانشاهی انبوهی
آمنه باکری

رتبه‌بندی اعتبار

رتبه‌سنجی نظریه رسمی است که به وسیله مؤسسه‌های رتبه‌سنجی درباره اعتبار دولتها و یا نهادها، سازمانهای دولتی، مؤسسه‌های مالی و بنگاه‌های اقتصادی، اعلام می‌شود. رتبه‌سنجی در حقیقت مبانی لازم را برای مقایسه ریسک اعتباری یک بنگاه اقتصادی با بنگاه‌های اقتصادی دیگر فراهم می‌سازد.

هدف عمده رتبه‌سنجی اعتبار فراهم آوردن اطلاعات برای سرمایه‌گذاران بالقوه بازارهای سرمایه است. رتبه‌سنجی، چراغ راهنمای ریسک سرمایه‌گذاری است. به علاوه رتبه‌سنجی اوراق قرضه بنگاه‌های اقتصادی، عامل تاثیرگذار و عمده در میزان بهره‌ای است که بنگاه یادشده باید برای

فرایند رتبه‌سنجی برای یک بنگاه اقتصادی

این امر شامل مرور و ارزیابی صورتهای مالی (در پنج سال گذشته) و سایر اطلاعات و اسناد و مدارک مربوط به بنگاه اقتصادی (نظیر گزارشهای سالانه و مانند آن) می‌شود. در ارزیابی صورتهای مالی، نسبتهای مالی بنگاه محاسبه شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و با شرکتهای دیگر با زمینه فعالیت یکسان، مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

روند تغییرات نسبتهای مالی برای دوره مورد ارزیابی نیز بررسی می‌شود. قبل از اقدام به ارزیابی دقیق، نتایج ارزیابی مقدماتی با بنگاه اقتصادی مورد مذاکره و تبادل نظر قرار گرفته و احتمال دریافت رتبه

محصولات و خدمات خود را ارائه می‌دهند:

- ایجاد بانک جامع اطلاعات مشتریان حقیقی و حقوقی،
- ارائه رتبه اعتباری مشتریان.

موسسه اعتبارسنجی

موسسه اعتبارسنجی، سازمان مستقلی است که اطلاعات عمومی، حقوقی، اعتباری، مربوط به هویت، سوابق پرداختی مشتریان و سازمانها و همچنین اطلاعات مربوط به امور مالی شخصی و مسائل شغلی صاحبان مشاغل را مطابق با قوانین جاری و لازم‌الاجرای هر کشور گردآوری می‌کند. موسسه اعتباری این اطلاعات را به صورت

در نظام سنجش اعتبار

اهلیت و شایستگی افراد که ناشی از عملکرد و رفتار آنان در گذشته است ملاک بهره‌مند شدن

و استفاده آنان از اعتبارات و خدمات مالی است

در حالی که در نظامهای سنتی

فقط بر توانمندی و استطاعت مالی خاوندگان تکیه می‌شود

رایانه‌ای ذخیره کرده و پس از پردازش اطلاعات آن را به عنوان گزارشهای اعتباری به واگذارکننده‌های اعتبار جهت تصمیمگیری عرضه می‌کند. بنابراین هنگامی که فرد درخواست اعتبار یا وام جدیدی می‌کند، موسسه وام‌دهنده گزارش اعتباری او را دست‌کم از یکی از موسسه‌های اعتبارسنجی درخواست می‌کند و پس از بررسی تصمیم

مورد نظر به بنگاه اقتصادی اعلام می‌شود. به طور معمول پس از این مرحله، موافقت بنگاه اقتصادی برای ارزیابی دقیقتر اعلام می‌شود.

در جریان رتبه‌سنجی اعتبار، زمان بسیاری برای مصاحبه‌های کارشناسان موسسه اعتبارسنجی با مدیریت ارشد بنگاه اقتصادی صرف می‌شود.

شرکتهای اعتبارسنجی، در دو مرحله،

تامین منابع مالی مورد نیاز خود پردازد. بانکها همچنین می‌توانند از سنجش رتبه اعتباری برای تعیین سقف معاملات با بنگاه‌های اقتصادی استفاده کنند. برای مثال یک بانک ممکن است حجم اعتبارات، میزان ضمانت حسن انجام کار و یا میزان معاملات ارزی و غیره را برای هر بنگاه اقتصادی متناسب با رتبه اعتباری آن بنگاه اقتصادی تعریف کند.

می‌گیرد که اعتبار را به او واگذار کند یا خیر. همچنین، این موسسه در ازای هر گزارش اعتباری مشتری، مبلغی از واگذارکننده وام دریافت می‌کند.

موسسه‌های اعتبارسنجی در بانکها، موسسه‌های مالی و اعتباری و زیرمجموعه‌های بازار پولی و مالی به گونه‌ای یکپارچه اعتبار مشتریان را نمایش داده و این اطلاعات را به تمامی بانکها و موسسه‌های اعتباری ارائه می‌دهند تا مشتری با همراه داشتن گواهینامه مرکز اعتبارسنجی به جای وثیقه، سند و چک قادر به دریافت وام و تسهیلات مورد نیاز خود طبق ضوابط بانک باشد. موسسه‌های اعتبارسنجی با تضمین اعتبار افراد و به‌کارگیری سیستم نرم‌افزاری ضد کلاهبرداری راه را بر هرگونه گردش چک بی‌محل، اسناد جعلی و شگردهای شیادانه در نظام پولی و مالی کشور می‌بندند.

شرکت سنجش اعتبار به اولویت‌بندی یا نرخ‌گذاری اعتبار مبادرت نمی‌کند بلکه تنها دست به ارائه خدمات سنجش اعتبار می‌زند. در نهایت اعتباردهنده است که با توجه به اطلاعات دریافتی نسبت به پذیرش یا رد درخواست وام اقدام می‌کند و شرکت یادشده تنها نقش رابط بین اعتباردهنده و اعتبارگیرنده را دارد.

آژانس‌های رتبه‌بندی اعتبار، اطلاعات مالی مرتبط با شرکتها (عموماً بزرگ) را گرد می‌آورند و بر اساس تحلیل تفصیلی عملیات و مدیریت هر شرکت، نسبت به انتشار رتبه‌های آنان اقدام می‌کنند. در حالی که شرکت‌های سنجش اعتبار، اطلاعات مرتبط با متقاضیان اعتبار از موسسه‌های اعتباری مانند بانکها را از تمامی نظام بانکی و سایر بانک‌های اطلاعاتی جانبی در دسترس، گرد می‌آورند و در حالت تکامل یافته آن،

تحلیل‌های خود را بر اساس تحلیل‌های آماری نمونه‌های جامع از اعتبارگیرندگان انجام می‌دهند و نتیجه آن را به صورت گزارش اعتباری یا امتیاز اعتباری به درخواست‌کننده آن، ارائه می‌کنند.

سنجش اعتبار در جهان

نظام‌های سنجش اعتبار در دنیا پیشینه‌ای به اندازه نظام‌های اعتباری و بانکی دارند. در زمان‌های بسیار دور مردم اجناس خود را به صورت نسبی از مغازه‌های عمومی خریداری می‌کردند و فروشنده مبلغ اجناس را روی تکه‌ای کاغذ می‌نوشت و آن را درون یک «سر آستین» که لوله‌ای کاغذی بود و بازرگانان به مچهای خود می‌بستند، قرار می‌دادند.

چنانچه بازرگانی زیاد نسبی می‌فروخت و یا به شخص غیرمعتبر نسبی می‌داد، دچار مشکل مالی می‌شد و گاهی اوقات کسب‌وکار خود را از دست می‌داد. این امر موجب شد بازرگانان محلی در آمریکا به گردآوری اطلاعات از لوله‌های کاغذی فروشندگان بپردازند و قبل از اعطای اعتبار این اطلاعات را کنترل و نظارت کنند.

اولین موسسه‌های مستقل گزارشگری درباره مصرف‌کنندگان در آمریکا، در اواسط قرن ۱۸ میلادی تاسیس شدند. برخی از آنان از لحاظ محدوده عملیاتی در سطح ملی قرار داشتند و بسیار شبیه به یک سیستم فرانسیز مدرن و امروزی عمل می‌کردند. آنها به صورت شبکه‌ای از ادارات در سراسر کشور مستقر می‌شدند و هر کس می‌توانست در مقابل پرداخت هزینه گزارش به این موسسه‌ها، گزارش موردنظر خود را به دست آورد. این گروه در واقع اجداد شرکت‌های امروزی مانند **امریکن اکسپرس**

(American Express)، **وسترن یونیون** (Western Union) و **بانک ولز فارگو** (Wells Fargo) به حساب می‌آمدند.

از زمان تأسیس نخستین مؤسسه‌های رتبه‌بندی اعتباری در سال ۱۹۰۰ که با انتشار راهنمای اوراق بهادار صنعتی و متفرقه موردی آغاز به کار کرد، صنعت رتبه‌بندی اعتباری به سرعت رشد کرده و جایگاه ویژه‌ای در بازارهای مالی به دست آورد. امروزه بیش از ۱۳۰ مؤسسه رتبه‌بندی اعتبار در سراسر دنیا کار رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌ها، اوراق بهادار با پشتوانه دارایی، اوراق تجاری، عرضه خصوصی سهام، گواهی سپرده، سهام ممتاز و ... را بر عهده دارند. عمده‌ترین موسسه‌های بین‌المللی رتبه‌سنجی اعتبار عبارتند از:

- استاندارداند پورز (Standard & Poor's)
  - مودیز (Moody's)
  - فیچ ریتینگ (Fitch Ratings).
- همزمان با برگزاری اولین دوره کنفرانس جهانی گزارشگری اعتباری اشخاص حقیقی که در سال ۱۹۹۸ و در شهر رم برگزار شد، کمیته جهانی گزارشگری اعتباری نیز شکل گرفت.

کاربرد نسبت‌های مالی در سنجش اعتبار

- نسبت‌های مالی اصلی زیر در رتبه‌بندی اعتباری استفاده می‌شود:
- توانایی انجام تعهدات کوتاهمدت،
  - توان انجام تعهدات درازمدت،
  - شاخص‌های اهرمی و ساختار سرمایه،
  - نسبت سودآوری و فعالیت،
  - تحلیل سهام شرکت،
  - نسبت‌های ارزیابی هزینه شرکت،
  - نسبت کفایت جریانهای نقدی.

دپارتمان حسابداری و حسابرسی

(IRW) آلمان با استفاده از روشهای ریاضی و آماری به بررسی اعتبار شرکتهای بخش تولیدی خود (که شامل ۸۰۹۱ صورت مالی بوده است) پرداخته است. نسبتهای مالی در مطالعات دپارتمان یادشده که بهینه بودن آنها از طریق روشهای ریاضی- آماری، ثابت شده است (برخی از این نسبتها را نسبتهای هوشمند نیز می‌گویند) در ۳ گروه‌بندی به شرح زیر است:

ارزش خالص: بازده سهام عادی، نسبت بدهی،

موقعیت مالی: سرمایه به‌کار رفته، نقدینگی،

خالص سودآوری: درصد بازده به فروش، بازده سرمایه‌گذاری.

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی، تحقیقات نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه‌یافته یا در حال توسعه از زمانی که نظام سنجش اعتبار استقرار یافته است، نه تنها میزان مطالبات معوق کاهش یافته، بلکه میزان تسهیلات پرداختی به مشتریان نیز افزایش یافته که این امر رونق اقتصادی را به همراه داشته است.

ایجاد نهاد رتبه‌بندی اعتباری اشخاص مزایای زیر را به همراه خواهد داشت:

- توسعه بازارهای مالی و اعتباری،
- کاهش تخلفات ناشی از اشخاص حقیقی،
- حقوقی، بانک‌ها و سایر موسسات اعتباری

غیر بانکی در پروسه اعطای تسهیلات و اعتبارات و از بین رفتن رانت خواری،

• بسط و گسترش فرهنگ اعتباری در سطح کل کشور،

• امکان استفاده افراد مختلف و بویژه قشرهای محروم جامعه از تسهیلات موجود اعتباری،

• تسریع در اعطای اعتبارات و افزایش کارایی بانک‌ها و مراکز اعتباری،

• کاهش سطح ریسک اشخاص با افزایش سطح آگاهی آنها نسبت به وضعیت اعتباری خود،

• کاهش محکومیت‌های قضایی و محکومیت‌های مالیاتی.

به علاوه ایجاد نهاد رتبه‌بندی اعتباری دارای منافعی برای قانونگذاران به شرح زیر است:

• دستیابی به اطلاعات دقیقتر و بموقعتر در زمینه وضعیت بازار مالی مشتریان،

• کاهش احتمال رویارویی با تخلفات و نیاز به آزادی مشروط و یا جمع‌آوری مجدد سرمایه برای اعطاکندگان اعتبار،

• توانمندی در پاسخگویی فعالتر به تغییرات و روندها،

• مدیریت محیط اعتباری با نوسان‌پذیری کمتر.

سنجش اعتبار سیستمی است که همانند هر سیستم دیگری دارای داده‌های ورودی و اطلاعات خروجی است. ورودیهای سیستم، اطلاعات مشتریان است که هرچه

این اطلاعات دقیقتر و واقعیت‌تر باشند توانایی سیستم در رسیدن به هدفهایش بیشتر می‌شود و امکان ارائه خدمات به قشرهای مختلف جامعه افزایش می‌یابد. در کشور ما که تاکنون به دلایل مختلف از جمله فرار مالیاتی و . . . همواره درآمدهای واقعی کتمان می‌شده است، سنجش اعتبار انگیزه جدیدی برای رفتار مخالف رویه فعلی و در نتیجه شفاف‌سازی اطلاعات می‌باشد و این نیز به جز با اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص نحوه کارکرد و پیامدهای سیستم سنجش اعتبار مقدور نخواهد بود. البته، با توجه به اینکه جنبه فرهنگی این سیستم اهمیت خاصی دارد، لازم است برای بسترسازی فرهنگی و نهادینه کردن آن تدبیرهای ویژه‌ای اندیشیده شود.

منابع:

- پورمحمدی، نظام جامع سنجش اعتبار، شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران، ۱۳۸۷
- جلیلی، محمد، مبانی نظری سنجش اعتبار: تئوری اطلاعات نامتقارن، شرکت مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایران، ۱۳۸۷
- هیبتی، فرشاد، تأثیر گزارشگری اعتباری بر رشد و توسعه اقتصادی، شرکت مشاوره و رتبه‌بندی اعتباری ایران، ۱۳۸۷
- Grouhy M. et al., **Risk Management**, Mc Graw Hill, 2000
- US SEC, Report on the Role and Function of Credit Rating Agencies in the Operation of the Securitization Markets, 2003

شرکت سنجش اعتبار

به اولویت‌بندی یا نرخ‌گذاری اعتبار مبادرت نمی‌کند

بلکه تنها

دست به ارائه خدمات سنجش اعتبار می‌زند

